

วิทยาศาสตร์ใน สังคมเสรี

เขียนโดย **พอล ฟายเออราเบนต์**
แปลโดย **วีระ สมบูรณ์**

โครงการจัดพิมพ์คบไฟ มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2532

(บทวิจารณ์หนังสือนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชา ขอบ
ข่ายและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา
2533)

ปัญหาสำคัญในการวิจารณ์หนังสือ วิทยาศาสตร์
ในสังคมเสรี นี้ก็คือความอ่อนด้อยทางภูมิปัญญาของผู้
วิจารณ์เอง ทั้งนี้เนื่องจากหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่
แปลมาจาก**ส่วนหนึ่ง**ของหนังสือ SCIENCE IN A
FREE SOCIETY ดังนั้นผู้วิจารณ์จึงอาจไม่ชัดเจน
ในเนื้อหาทั้งหมดของผู้เขียน อีกทั้งจำนวนงานเขียนของ
ฟายเออราเบนต์เอง ก็มีอยู่มากมาย ความคิดที่ปรากฏ
อยู่ในหนังสือเล่มที่ผู้วิจารณ์ได้ทำการวิจารณ์นั้นอาจมิได้
แสดงถึงความคิดทั้งหมดของผู้เขียนก็ได้ และอาจทำให้
ข้อวิจารณ์ในบทวิจารณ์นี้มีใช้ประเด็นที่จะนำมาถกเถียง
วิพากษ์วิจารณ์เลยเมื่อได้ทำการพิจารณางานของ ฟาย
เออราเบนต์ โดยทั้งหมด

บทวิจารณ์นี้แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ โดย
ส่วนแรกจะเป็นการสรุปแต่เพียงสิ่งที่ผู้วิจารณ์เห็นว่าเป็น
สาระสำคัญของหนังสือโดยมีจุดประสงค์ที่จะให้ผู้อ่านได้มี
" **แผนที่** " ในการเดินทาง (หมายถึงในการอ่านบท
วิจารณ์) อย่างคร่าว ๆ ซึ่งสาระสำคัญเหล่านี้จะได้รับการ
วิพากษ์วิจารณ์ในส่วนที่สอง อนึ่งการวิจารณ์นี้มีใช้
จะมีขึ้นเพียงเพื่อที่จะประณามข้ออ่อนด้อยของผู้เขียนอย่าง
เลวร้าย หากแต่การวิจารณ์ในความหมายของผู้วิจารณ์
นั้นหมายถึง สิ่งที่เป็นประโยชน์และสิ่งที่ควรปรับปรุงใน
งานเขียนชิ้นนั้น ๆ บนพื้นฐานของการเคารพความคิดเห็น
ของผู้เขียนงานชิ้นนั้น ๆ และเปิดโอกาสให้งานเขียน
ชิ้นนั้นได้รับการตรวจสอบอย่างเป็นประชาธิปไตย โดย
มิใช่การติตราดตั้งแต่ก่อนการอ่านและวิจารณ์ว่างานเขียน
ชิ้นนั้นมีความคิดความเห็นที่ผิดโดยสิ้นเชิง (แนวการ
วิจารณ์ดังกล่าวนี้เป็นสิ่งซึ่ง ฟายเออราเบนต์ ได้อธิบาย
ไว้ในหนังสือเล่มนี้นั่นเอง)

ส่วนที่ 1

วิทยาศาสตร์ในสังคมเสรี แปลมาจากส่วนที่ 2
(PART2) ของ SCIENCE IN A FREE SOCI-
ETY ผู้เขียนงานชิ้นนี้ได้แก่ พอล ฟายเออราเบนต์
ศาสตราจารย์ทางด้านปรัชญาวิทยาศาสตร์คนสำคัญ
ของโลก (ดูรายละเอียดที่ปกหลัง น.99) เขามักจะ
ได้รับฉายารวมทั้งการประกาศตนเองว่าเป็น "อนาธิปัตย์"

ในทางญาณวิทยา” (น.21) อยู่เสมอๆ ดังที่จะได้กล่าวถึงต่อไป สาระสำคัญของหนังสือเล่มนี้ตามความเข้าใจผู้วิจารณ์ได้แก่ การเรียกร้องให้ใช้วิธีประชาธิปไตยในการแสวงหาความรู้ กล่าวคือการแสวงหาความรู้จะต้องไม่ยึดติดกับวิธีการเพียงวิธีการเดียวโดยปฏิเสธวิธีการแสวงหาความรู้ (ญาณวิทยา) ในทิศทางอื่น ๆ ด้วยข้อหาที่ว่าสิ่งนั้น **ผิด** หรือ **ถูก** โดยมองจากจุดยืนของวิธีการแสวงหาความรู้ที่ตนใช้เพียงเท่านั้น นอกจากนี้ ฟายเออราเบนด์ ยังโจมตีวิทยาศาสตร์ว่าเป็นเพียงจารีตหนึ่งท่ามกลางความหลากหลาย รัฐจะต้องแยกออกจากวิทยาศาสตร์และไม่ร่วมมือกับวิทยาศาสตร์ ซึ่งรายละเอียดทั้งหมดของสาระสำคัญมีดังต่อไปนี้

ฟายเออราเบนด์ เริ่มต้นงานเขียนของเขาโดยการกล่าวหาว่า คนส่วนใหญ่เน้นเชื่อในความเป็นเลิศของวิทยาศาสตร์ เห็นได้จากคำถามที่ว่า วิทยาศาสตร์มีอะไรดีหนักหนา และมีอะไรที่น่าพิศมัยกว่าศาสตร์อื่น ๆ มักไม่ค่อยเกิดขึ้น (น.1-2) สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นในสังคมที่อ้างว่ามีเสรีภาพได้อย่างไร? ฟายเออราเบนด์ ให้คำตอบว่า วิทยาศาสตร์นั้นปัจจุบันมิใช่เป็นเพียงสถาบันหนึ่ง หากแต่เป็นองค์ประกอบพื้นฐานทางการเมือง เช่นเดียวกับที่ศาสนจักรเคยเป็น พุดง่าย ๆ ก็คือ รัฐและวิทยาศาสตร์ได้ร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด (น.3) ตัวอย่างเช่น การมีกระทรวงสาธารณสุข การออกไปประกอบโรคศิลป์ (น.15) อีกทั้งการระบุนิเวศวิทยาวิทยาศาสตร์เป็นหลักสูตรบังคับ สิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงการยอมรับความเป็นเลิศและความเหนือกว่าวิธีศึกษาอย่างอื่น ๆ ทั้งสิ้น ฟายเออราเบนด์ ให้ความเห็นว่าทัศนคติดังกล่าวเป็นสิ่งที่เหมาะสมในคริสต์ศตวรรษที่ 17-19 ทั้งนี้เพราะในยุคนั้น วิทยาศาสตร์เป็นเพียงอุดมการณ์หนึ่งที่แข่งขันกับอุดมการณ์อื่น ๆ รัฐก็ได้หันมาเข้าข้างวิทยาศาสตร์เสียทีเดียว ข้อโต้แย้งของอุดมการณ์อื่น ๆ ต่ออุดมการณ์วิทยาศาสตร์ก็ยังสามารถถ่วงดุลย์อำนาจและพลัง ของวิทยาศาสตร์เอาไว้ได้ ดังนั้นคนในยุคนั้นจึง **ค่อนข้าง** (ผู้วิจารณ์) มีสิทธิ์ที่จะเชื่อถืออุดมการณ์ใด ๆ ก็ได้ เพราะฉะนั้นวิทยา-

ศาสตร์จึงยังเป็นพลังปลดปล่อยให้มนุษย์มีอิสระเสรี (น.7)

แต่ **สังกรรม** (ผู้เขียน) อย่างหนึ่งที่ปรากฏอยู่เสมอก็คือ ชัยชนะของอุดมการณ์หนึ่งนั้นมีได้ยั่งยืนและถาวร หากแต่จะมีการเสื่อมถอยในเวลาต่อมาและอาจจะกลายเป็นลัทธิศาสนาที่คับแคบตายตัวได้เมื่ออุดมการณ์นั้นเริ่มประสบความสำเร็จ (น.8) ดังนั้นวิทยาศาสตร์จึงได้สถาปนาเป็นรัฐในทางความรู้ขึ้นมา ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว วิทยาศาสตร์ก็เป็นเสมือน **จารีต** จารีตหนึ่งเท่านั้น (เช่น ศาสนา ไทโรศาสตร์ การนับถือผี - ผู้วิจารณ์)

เมื่อมาถึงจุดนี้ ฟายเออราเบนด์ จึงเสนอแนวความคิด “สัมพัทธคติ” เพื่อให้โอกาสแก่จารีตต่าง ๆ ที่ให้สาริตะแก่ชีวิตผู้คน มีสิทธิเท่าเทียมกันในการมีบทบาทที่สำคัญแก่สังคม ทั้งนี้เพราะจารีตทุกจารีตนั้นมีได้ ดี-ร้าย โดยตัวจารีตเองจารีตทั้งหลายเป็นของมันเองที่มันเป็น การให้คำว่า ดี-ร้าย เป็นการเอามุมมองของจารีตหนึ่งไปตัดสินอีกจารีตหนึ่ง ดังนั้นคำว่า “ปรานัย” “สภาวีสัย” แท้จริงแล้วก็แสดงความเป็น “อัตนัย” นั้นเอง (สรุปความ น.16-21) สัมพัทธคติที่ ฟายเออราเบนด์ กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่เขาเรียกว่า “สัมพัทธคติทางการเมือง” (น.24) สังคมที่มีสัมพัทธคติในลักษณะนี้จะต้องมีโครงสร้างปกป้องคุ้มครองโดยพื้นฐาน เพื่อให้หลังคมเหล่านี้ดำรงอยู่ได้ (ดูรายละเอียด น.29-32)

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า ฟายเออราเบนด์ นั้นต้องการจะชี้ให้เห็นว่า การรู้จักคิดเพื่อร่วมกันตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาที่ยังหาคำตอบไม่ได้ นั้น มีความสำคัญเหนือ ความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน อีกทั้งความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็คือ “ประชาธิปไตย” ในความหมายของฟายเออราเบนด์ ดังนั้นในระบอบประชาธิปไตย (หรือในสังคมที่เสรี - ผู้วิจารณ์) พลเมืองจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจขึ้นพื้นฐานในเรื่องต่าง ๆ (น. 35-36) สิ่งหนึ่งที่แสดงความไม่แน่นอนของวิทยาศาสตร์นั้น ก็คือบ่อยครั้งที่ผู้เชี่ยวชาญ ทางวิทยาศาสตร์ ก็มักจะมีความเห็นที่ขัดกัน (น.37) และในบางครั้ง ความเห็นที่เป็นเอกฉันท์ก็มีการเมืองแฝงเข้ามา

เช่นการไม่เปิดโอกาสให้โต้แย้ง หรือปล่อยเรื่องให้เฉย (น.38) ดังนั้นการที่เราจะยอมรับคำตัดสินของวิทยาศาสตร์อย่างเชื่อง ๆ จึงเป็นการกระทำที่โง่เขลาและปราศจากการรับผิดชอบ (น.56) ฟายเออราเบนด์ เสนอว่าระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ซึ่งมักจะมีผู้ยกย่องว่าทำให้วิทยาศาสตร์มีความเป็นเลิศเหนือศาสตร์อื่น ๆ นั้น ไม่มีจริง (น.60) การก่อเกิดทฤษฎีใหม่ ๆ ในทางวิทยาศาสตร์ล้วนแสดงให้เห็นว่า มิได้ยึดเอาระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ มาเป็นแนวทางอย่างเคร่งครัด (น.62) การเดินทางออกนอกกรอบนอกระบบนั้นต่างหากที่เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อความก้าวหน้าของวิชาการแขนงต่าง ๆ (น.61,น.39) เพราะจะทำให้เราสามารถเห็นจุดบกพร่องของกรอบที่เราเดินทางออกมา (น.64)

ความซบเซาลงของวิธีการเข้าหาความจริงในแบบอื่น ๆ ได้ซบเซาลงหลังจากที่มีการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ เมื่อวิทยาศาสตร์ได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการเมือง ความสำเร็จในอดีตได้นำไปสู่ การผูกขาดทางสถาบัน (น. 68) วิทยาศาสตร์นั้นอาจถือได้ว่าเป็นแบบแผนความรู้ส่วนหนึ่งของอารยธรรมตะวันตกการแผ่ขยายทางการเมือง สังคม และการทหาร (เช่น อาณานิคม-ผู้วิจารณ์) ล้วนทำให้วิทยาศาสตร์สามารถครอบงำ (ผู้วิจารณ์) แบบแผนจารีตอื่นได้ ตัวอย่างที่เด่นชัดในกรณีนี้ก็คือ การที่จีนภายหลังจากเปลี่ยนแปลงประเทศเป็นคอมมิวนิสต์ได้เปิดโอกาสให้การแพทย์แผนโบราณของจีนเอง เข้ามาแข่งขันกับการแพทย์ที่มีพื้นฐานจากวิทยาศาสตร์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อ การปฏิบัติ ทฤษฎีและจารีต ที่มีใช้วิทยาศาสตร์สามารถเป็นคู่แข่งกับวิทยาศาสตร์ได้ และสามารถเปิดเผยจุดอ่อนของวิทยาศาสตร์ได้หากเปิดโอกาสให้แข่งขันกันอย่างเป็นธรรม (น.69-71)

จากการอธิบายมาทั้งหมด ฟายเออราเบนด์ จึงเสนอทางออกให้รัฐและจารีตควรแยกออกจากกันเสมอในสังคมที่มีเสรีภาพ เพื่อให้จารีตแบบแผนต่าง ๆ มีสิทธิเท่าเทียมกัน และมีโอกาสเข้าถึงศูนย์กลางแห่งอำนาจได้เท่าเทียมกัน แต่ทั้งนี้คนในสังคมเสรีนั้น จะต้องรู้จักแสวงหาข้อเท็จจริงและเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายของจารีต

แบบแผนต่าง ๆ ที่แตกต่างกับแบบแผนของตน และยอมรับบทบาทของจารีตนั้น ๆ ต่อการดำรงชีวิตของผู้คน ที่อยู่ในจารีตนั้น ๆ ด้วยใจที่เปิดกว้าง และเข้าร่วมกับการที่ประชาชนเริ่มตัดสินพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง (น.79-82) เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว รัฐในทางความรู้ที่ผูกขาดว่าความรู้ที่เป็นจริงมีเพียงหนึ่งเดียว ก็จะล้มลงและเข้าสู่สภาวะ “อนาธิปไตยทางความรู้”

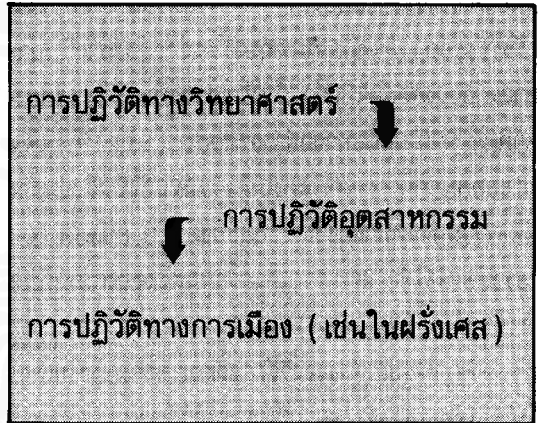
ส่วนที่ ๒

งานของ ฟายเออราเบนด์ นั้นแสดงออกซึ่งการทำทนาย “ความเหนือกว่า” ของวิทยาศาสตร์สำหรับวงการรัฐศาสตร์นั้น คงไม่มีคำใดจะเหมาะสมเท่ากับคำว่า งานเขียนของ ฟายเออราเบนด์ เป็นการ **ตบหน้า** นักรัฐศาสตร์ที่ยึดมั่นแนวทางพฤติกรรมศาสตร์เป็นสรวงอย่างรุนแรง (โดยไม่ต้องกล่าวถึง สาขาวิชาอื่น ๆ ในทางสังคมศาสตร์ที่ล้วนได้รับอิทธิพลจากวิทยาศาสตร์และพยายามแข่งขันกันสร้าง “ความเป็นศาสตร์” ให้กับสาขาของตนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้) วิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่นักพฤติกรรมศาสตร์นำมาใช้พิจารณาการเมืองอย่างเป็นระบบระเบียบ รวมไปถึงใช้เป็นข้อมูลให้กับรัฐบาลในการตัดสินใจกำหนดนโยบายในการบริหารประเทศ กลับถูกมองว่าวิธีดังกล่าวเป็นเพียง จารีตหนึ่งในจำนวนหลาย ๆ จารีต อีกทั้งยังมีใช้สิ่งที่ถูกต้องเสมอไปอีกด้วย ความเป็นปรนัย และสภาวะวิสัยถูกมองว่าเป็น อัดวิสัย และหากเกิดเชื่อแนวคิดของ ฟายเออราเบนด์กันทั้งสังคมขึ้นมาจริง ๆ นักพฤติกรรมศาสตร์อาจจะตกงานหรือหาโอกาสรับงานพิเศษ (ทั้งในเวลาราชการและนอกเวลาราชการซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่พบเห็นโดยทั่วไปในสถาบันที่มีชื่อเสียงในการเรียนการสอนทางรัฐศาสตร์) ได้ยากลำบากขึ้น (ถ้ามองอีกแง่หนึ่งอาจส่งผลให้ผู้มีพฤติกรรมดังกล่าวมีเวลาให้คำแนะนำและคำปรึกษาแก่นิสิตมากขึ้นก็อาจเป็นได้) นอกจากนี้แล้วประโยชน์ที่ได้จากงานของ ฟายเออราเบนด์ อีกประการหนึ่งก็คือ เป็นการให้การสนับสนุนในเชิงความคิดแก่ขบวนการต่อต้านรัฐบาลในรูปแบบต่าง ๆ เช่นกรณีการต่อต้านการสร้างเขื่อน หรือสร้างรถกระเช้าไฟฟ้า เป็นต้น แนวคิดของ

ฟายเออราเบนด์ที่เรียกร้องให้ตัดสินปัญหาโดย “ ประชาธิปไตย ” ก็สามารรถทำให้ข้อโต้แย้งที่ว่า การสร้างเขื่อนเป็นการลบลู่เจ้าป่าเจ้าเขาทำลายแหล่งโบราณคดีที่เป็นศูนย์รวมความเชื่อถือศรัทธาของชาวบ้านละแวกนั้น ฯลฯ เข้ามาต่อสู้กับ ตัวเลขสถิติของรัฐบาลอย่างมีฐานะที่เท่าเทียมกัน

สิ่งที่ควรจะไปถกเถียงกันต่อไปจากงานเขียนของฟายเออราเบนด์ชิ้นนี้ก็คือ ข้อเรียกร้องที่ให้รัฐกับวิทยาศาสตร์ในฐานะจารีต จารีตหนึ่งแยกตัวออกจากกันเพื่อให้สังคมนั้นมีความเป็นเสรีอย่างแท้จริงนั้น มีความเป็นไปได้แค่ไหน เพียงไร ในขณะที่ผู้วิจารณ์ขอเสนอแนวคิดในเรื่องการแยกตัวออกจากกันระหว่างรัฐกับจารีต โดยหลีกเลี่ยงที่จะตีความและประเมินค่า ข้อเสนองของฟายเออราเบนด์เองที่ต้องการให้มี “ สัมพัทธคติทางการเมือง ” กล่าวคือ โน้ตสนะของผู้วิจารณ์ รัฐกับวิทยาศาสตร์ (และจารีตอื่น ๆ) แยกจากกันไม่ได้ และรัฐกับจารีตก็มีได้ร่วมมือกัน ในความหมายที่ต่างฝ่ายต่างก็มีเจตจำนงร่วมกันและเป็นอิสระต่อกัน หากแต่รัฐและจารีตนั้นเป็นสองด้านของเหรียญเดียวกันมากกว่า ซึ่งหมายถึงต่างก็ต้องเกือหนุนซึ่งกันและกันเพื่อความอยู่รอดของทั้งสองฝ่ายนั่นเอง ตัวอย่างเช่น รัฐในยุคกลางของยุโรปนั้นมีทั้งรัฐในทางการเมืองและรัฐในทางความรู้กล่าวคือ รัฐในทางความรู้ก็คือคริสตศาสนา (การอธิบายดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานของการรับรู้ร่วมกันแล้วว่าในแต่ละยุคย่อมมีระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างกันด้วย) ส่วนรัฐในยุคปัจจุบันนั้น รัฐในทางความรู้ก็คือ วิทยาศาสตร์ รัฐในทางการเมืองก็แตกต่างกัน จากรัฐในทางการเมืองในยุคที่รัฐกับศาสนาร่วมมือกัน ตามความเข้าใจของ ฟายเออราเบนด์ วิทยาศาสตร์นั่นเองที่เป็นพลังสำคัญในการโค่นล้มรัฐและศาสนาในยุคกลางเช่นเดียวกับที่คริสตศาสนาเป็นพลังผลักดันสำคัญที่โค่นล้มรัฐที่ปกครองโดยชนเผ่าอารยัน ดังนั้นวิทยาศาสตร์จึงเป็นส่วนสำคัญที่เสริมสร้างความชอบธรรมของรัฐในปัจจุบันให้ดำรงอยู่ ทั้งการให้เหตุผลถึงความดีเลิศของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่เป็นรากฐานของรัฐใน

ปัจจุบัน รวมไปถึงระบอบการปกครองที่ผู้ปกครองมาจากการเลือกตั้งอย่างมีเหตุผลของประชาชนที่เป็น เพื่อเสริมความเข้าใจในประเด็นดังที่กล่าวมา เราสามารถกล่าวถึงพัฒนาการของรัฐในปัจจุบันได้ดังนี้

การที่นานาประเทศทั่วโลกใช้แนวคิดในการสร้างระบอบการปกครองประชาธิปไตย ก็ล้วนนำความคิดวิทยาศาสตร์มาด้วย การที่จะเรียกร้องให้รัฐเหล่านั้นไม่ร่วมมือกับวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นรากฐานของรัฐ จึงเป็นไปได้ และยังแสดงให้เห็นถึงการมองรัฐในแง่ดีเลิศ เต็มไปด้วยคุณธรรมความดี และมีความเป็นกลาง (อาจเรียกได้ว่าเป็น ปรัชญา ในทางวิทยาศาสตร์) สิ่งเหล่านี้ย่อมยืนยันว่า รัฐในทางความรู้ และในทางการเมืองนั้นมีความสัมพันธ์กันในลักษณะวิภาษวิธี และรัฐในทางความรู้โดยที่เป็นสิ่งที่ผลักดันให้เกิดรัฐในทางการเมืองนั้นอาจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลเป็นอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงรัฐในทางการเมือง (แต่จะต้องไม่ลืมว่ารัฐในทางการเมืองก็มีอิทธิพลต่อรัฐในทางความรู้เช่นเดียวกัน หากแต่รัฐในทางความรู้ในที่นี้นั้นเราวมไปถึงความคิดที่ส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับ หรือเรียกได้ว่าเป็น “ เพดานความคิด ” นั้นเอง

อย่างไรก็ดี ทางออกที่ผู้วิจารณ์ขอเสนอต่อแนวคิดของ ฟายเออราเบนด์ ในประเด็นการเรียกร้องให้รัฐเลิกร่วมมือกับวิทยาศาสตร์ ก็คือเราจะต้องนำเอาความเป็นอนาธิปไตยทางญาณวิทยาบนพื้นฐานของประชาธิปไตย

นั้นมาเป็นอุดมการณ์เพื่อผลักดันสังคมให้เปลี่ยนแปลง ถึงระดับโครงสร้างทางการเมืองของสังคมนั้น ๆ ด้วย กล่าวคือจะต้องโค่นล้ม (ในความหมายที่ "สุดขั้ว") รัฐ ในทางการเมืองในปัจจุบัน และสร้างรัฐในทางการเมืองใหม่ขึ้นมาบนพื้นฐานของแนวคิด อนุธิปไตยในทาง ญาณวิทยานั้นเอง มิใช่เรียกร้องเพียงแต่ให้รัฐกับจารีต หรืออุดมการณ์แยกออกจากกัน

นอกจากข้อเสนอแนะดังกล่าวมาแล้ว ยังมีข้อ วิจารณ์ในประเด็นปลีกย่อยเช่น ความไม่ชัดเจนในความ หมายของคำว่า " การเมือง " ของฟายเออราเบนด์ที่บาง ครั้งถูกนำไปผูกติดกับ ประชาธิปไตย หรือการกดขี่ นอกจากนี้แล้วการยกตัวอย่าง โหราศาสตร์ แพทย์แผน โบราณในจีนนั้นอาจถูกโต้แย้งได้ว่า การพัฒนาศาสตร์ ทั้งสองนั้นเกิดขึ้นได้ภายใต้ความยินยอมของวิทยาศาสตร์ หรือไม่ โหราศาสตร์ปัจจุบันเต็มไปด้วยตัวเลขและการ คิดคำนวณแบบวิทยาศาสตร์ การสกัดสารที่มีประโยชน์ ต่อการรักษาผู้ป่วยจากพืชสมุนไพรด้วยวิธีที่เป็นวิทยาศาสตร์ สิ่งเหล่านี้หนึ่งจะสามารถอธิบายว่าเป็นการ ผลผสมผสานและการพยายามดำรงอยู่ของวิทยาศาสตร์ ได้หรือไม่ ยิ่งไปกว่านั้นรัฐที่มีได้มีการปกครองแบบ ประชาธิปไตยแบบยุโรปทั้งหลาย (ทั้งที่เป็นเผด็จการและ พวกครึ่งใบทั้งหลาย) โดยเฉพาะในประเทศโลกที่สาม และที่จะเป็นนิคส์นั้น มีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างวิทยาศาสตร์และความคิดอื่น ๆ อย่างไร แคะไหน เพียงไรทั้งนี้ เนื่องมาจากเราคงจะไม่ปฏิเสธว่าในสังคมเรานั้น บทบาทของโหรมีความสำคัญมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ดังนั้นอาจจะตั้งข้อสังเกตได้ว่า ข้อเสนอดังกล่าวของ ฟายเออราเบนด์นั้นมีความโน้มเอียงทางชาติพันธุ์ หมายถึงการพยายามเสนอแนวคิดโดยดูแต่เพียงสังคม ตะวันตกเป็นหลัก (ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าในสิ่งที่ฟายเออราเบนด์เสนอนั้น ประเทศเราล้าหน้ากว่า) นอกจากนี้จะเป็นไปได้หรือไม่ว่า จะมีแนวคิดใหม่ที่จะมาหักล้างแนวคิดอนุธิปไตยในทางญาณวิทยาของฟายเออราเบนด์หรือไม่

อนึ่ง การตีความแนวคิดของฟายเออราเบนด์นั้น นอกจากการตีความของผู้วิจารณ์แล้วยังมีของผู้อื่นอีกด้วย วีระ สมบูรณ์ ผู้แปล " วิทยาศาสตร์ในสังคมเสรี " กล่าวไว้ในงานที่ชื่อว่า " พรหมแดนแห่งความไม่รู้ : อารัมภบทสู่ทิศทางที่พร่ามัวของวิชาการ " ¹ โดยกล่าวว่า ในทัศนะฟายเออราเบนด์นั้น ความรู้คืออะไรก็ได้ (วีระ น. 80) ซึ่งผู้วิจารณ์ไม่เห็นด้วยกับการตีความของวีระใน ประเด็นดังกล่าวทั้งนี้ในความเห็นของผู้วิจารณ์นั้น ฟายเออราเบนด์ ดูจะมีความคิดไปในทาง **ปฏิบัติ นิยมและประโยชน์นิยม** โดยอิงความเห็นของคน ส่วนใหญ่และคุ้มครองความเห็นของคนส่วนน้อยด้วย ดังนั้นความรู้จึงมิได้หมายถึงอะไรก็ได้ หากแต่ความรู้ นั้นจะมีใช้หนึ่งเดียวสมบูรณ์ แต่เป็นสิ่งสัมพัทธ์ ขึ้นกับ สภาพการณ์ที่แน่นอนสภาพการณ์หนึ่งที่เราจะนำเอา ความรู้ใหม่มาตัดสินใจ เพราะฉะนั้นความรู้ในทัศนะ ของฟายเออราเบนด์จึงน่าจะหมายถึงสิ่งที่ได้ผ่านการเห็น ขอบจากกระบวนการประชาธิปไตย (หรือสัมพัทธ์คติ ทางการเมือง) เท่านั้นที่สามารถจะนำไปใช้ได้.

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์

¹ วีระ สมบูรณ์ , **พรหมแดนแห่งความไม่รู้** : อารัมภบทสู่ทิศทางที่พร่ามัวของวิชาการ. ใน สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , **พรหมแดนแห่งความรู้**. รวมพระนิพนธ์และบทความทางวิชาการ .กรกฎาคม 2534.